

OBLIKOVANJE ČEZMEJNIH VEZI NA TROMEJI MED SLOVENIJO, HRVAŠKO IN ITALIJO V ISTRI

Milan Bufon*

Izveček

Prispevek obravnava nekatere vidike obmejnosti in razvoja čezmejnega povezovanja na »tromeji« med Slovenijo, Italijo in Hrvaško v Istri. Uvodoma so predstavljeni nekateri geopolitični vidiki formiranja in preoblikovanja obravnavanega obmejnega in družbeno-kulturnega kontaktnega območja. V nadaljevanju so prikazani nekateri rezultati raziskovalnega projekta, ki se bo zaključil v letu 2001 in bo to območje tudi primerjal z ostalimi slovenskimi obmejnimi območji, za katera se že zbirajo ustrezne informacije. Na osnovi metodologije, ki jo je avtor prispevka razvil v domačem in mednarodnem znanstvenem okolju, so v prispevku prikazani tipologija, intenzivnost in smer čezmejnih vezi v različnih delih, ki sestavljajo obravnavano »tromejo«. Prispevek zaključuje krajša primerjalna analiza istrske »tromeje« z drugimi obmejnimi območji vzdolž slovensko-italijanske meje.

Ključne besede: Istra, oblikovanje obmejnega območja, čezmejne vezi med Slovenijo, Hrvaško in Italijo

DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER RELATIONS IN THE ISTRIAN THREE-BORDER AREA BETWEEN SLOVENIA, CROATIA, AND ITALY

Abstract

The paper examines some aspects of 'borderness' and development of cross-border relations in the three-border area between Slovenia, Croatia, and Italy in Istria. Firstly, some geopolitical aspects of forming and transformation of the considered border and social-cultural contact area are given. The paper then presents some results of a research project, which will be concluded in 2001 comparing the

* Dr., doc., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

studied region with other Slovenian border areas. On the basis of the author's methodology, which has been developed in the domestic and international scientific community, typology, intensity and direction of cross-border relations in different parts of the Istrian 'three-border' are then discussed. The paper concludes with a short compared analysis of the studied border region with other studied border landscapes along the Italo-Slovene border.

Key words: Istria, development of the border status, cross-border relations between Slovenia, Croatia, and Italy

Geopolitične osnove oblikovanja istrske »tromeje« med Slovenijo, Hrvaško in Italijo

Politično geografijo Istre je v bistvu krojilo razmerje med etnično in politično mejo, obe pa lahko potekata bodisi pravokotno ali vzporedno druga z drugo in s tem oblikujeta to, kar bi lahko imenovali istrski »križ« (Bufon, 1993). Začetke »modernih« političnih meja v obravnavanem območju gre iskati v času med 13. in 15. stoletjem, ko je Beneška republika utrdila svojo istrsko posest. Končno podobo je meja med Beneško republiko in habsburško državo dobila ob podpisu mirovne pogodbe leta 1521 in se ni več spremenila do konca 18. stoletja. Na ta način se je nekako oblikovala navpična, tradicionalno politična os istrskega »križa«, ki pa je v resnici vse prej kot premočrtna, saj poteka v smeri narobe obrnjene črke »S«. Pravilnejši potek kaže historična etnična meja italijanskega prebivalstva, ki obsega zahodni obalni del Istre skorajda v ravni črti med Kopro in Pulo. Približno v istem času kot politična beneško-avstrijska meja, se pravi med 12. in 15. stoletjem, se je oblikovala tudi vodoravna os tega zanimivega istrskega »križa«, in sicer etnična meja med slovenskim in hrvaškim prebivalstvom, ki pa do danes ni imela nobene politične funkcije. Slovenska naselitev v območju se je tedaj ustavila ob Dragonji ter na črti severno od Buzeta in Rupe ter se v bistvu kasneje ni več spremenila, kar je precej nenavadno, saj, kot rečeno, to etnično mejo v tem sektorju ni nikoli podprla ustrezna politična delitev. Sicer pa niti navpična romansko-slovanska niti vodoravna slovensko-hrvaška etnična meja nista nikoli predstavljali pravo jezikovno pregrado med istrskim prebivalstvom, saj so

vsi trije jeziki in odgovarjajoča narečja prehajali drug v drugega in se ne le v mestih, ampak tudi na podeželju med seboj močno prepletali.

Funkcija stare beneško-avstrijske meje je dejansko prenehala šele po koncu Ilirskih provinc, ko je celoten polotok postal enotna administrativna enota s sedežem v Pazinu, medtem ko se je v upravnem pogledu avstrijska dežela Istra oblikovala šele leta 1861, ko je dobila deželni zbor s sedežem v Poreču, medtem ko sta bila glavarstvo in magistrat v Rovinju. Tudi po prvi svetovni vojni, ko je to območje zasedla Italija, je večji del Istre ohranil upravno samostojnost, čeprav tokrat kot italijanska provinca s sedežem v Puli. Po drugi svetovni vojni so bili opravljeni nekateri poskusi revitalizacije navpične osi istrskega »križa«, za katero se je posebno zavzemala italijanska stran. Kot delni rezultat teh prizadevanj lahko štejemo t.i. Morganovo linijo, ki je od leta 1945 do zaključka mirovnih konferenc leta 1947 razdeljevala angloameriško od jugoslovanske okupacijske cone znotraj spornega ozemlja med staro avstrijsko-italijansko in po prvi vojni nastalo italijansko-jugoslovansko mejo. Dejansko njen potek ni ostal brez vpliva na kasnejše razmejitvene predloge, zlasti na sprejeti francoski predlog, ki je temeljil na načelu t.i. etničnega ravnovesja in predvideval ustanovitev vmesne, v bistvu spet začasne teritorialne enote, to je Svobodnega tržaškega ozemlja. Že leta 1954 je bilo tudi to ozemlje razdeljeno med obe strani in s tem je bila dokončno odpravljena vertikalna os istrskega »križa«, polotok pa je bil skoraj v celoti priključen k Jugoslaviji. Znotraj te države je slovensko-hrvaška etnična meja prvič pridobila status administrativne meje med republikama, z letom 1991 pa tudi državne meje.

Vse te razmejitvene spremembe, do katerih je prišlo zlasti v zadnjem stoletju po dolgotrajnem obdobju politične stabilnosti, so seveda močno vplivale na podobo Istre, še posebno na njeno etnično strukturo in širše prostorske vezi. Predvsem je bil iz polotoka zaradi različnih motivov skoraj povsem izrinjen nekdanj dominanten romanski element. Po avstrijskem popisu iz leta 1910 je tu (brez Trsta in Rijeke) živelo okrog 135 tisoč Italijanov, okrog 105 tisoč Hrvatov in okrog 25 tisoč Slovencev, kar pomeni, da se je v prvem povojnem obdobju iz tistega dela Istre, ki je prešel k Jugoslaviji, izselilo približno 100 tisoč avtohtonih Istranov romanske kulture in jezika, katerim se je pridružilo še kakih 50 tisoč izseljencev iz Rijeke, Kvarnera in Dalmacije. Dobršen del tega prebivalstva (okrog 65 tisoč) so italijanske oblasti naselile v Tržaški pokrajini, preostalih 85 tisoč pa je nadaljevalo pot v druge kraje Italije. Ta pojav je imel

nato različne posledice v meddržavnih, medetničnih in regionalnih razmerah v Zgornjem Jadranu (Bufon, 1997). Če se omejimo le na istrski prostor, bi lahko rekli, da to, kar je bila nekdanj bolj ali manj razpoznavna etnična meja, je danes le nekakšen okvir kulturnega prostora, ki je izgubil večji del svojih glavnih nosilcev, a ohranja svoj pomen v pogledu regionalne identitete istrskega prebivalstva in vpliva celo na osebe, ki so se sem naselile od drugod. Poleg tega se je z emigracijo avtohtonega prebivalstva ta identiteta prostorsko močno razširila in vpliva na oblike prostorske povezanosti v širšem regionalnem okolju. Še posebno so se na ta način okrepile vezi med Trstom in Istro: te vezi so v preteklosti slonele na pragmatičnih ekonomskih temeljih, a so po prihodu istrskih izseljencev v mesto zadobile zelo intenzivne emotivne dimenzije, ki temeljijo na dejstvu, da je v Trstu in njegovi okolici koncentrirana večina italijanskega oziroma italijansko opredeljenega prebivalstva Istre, ki ostaja še nadalje tesno navezano na lastno izvorno ozemlje in s tem vpliva na marsikatero določitev italijanskih centralnih in lokalnih oblasti. V tej luči postaja Trst, kljub dvojni meji, ki ga ločuje od glavnine svojega istrskega zaledja, novi »Caput Istriae« in prevzema tako funkcijo, ki jo pred tem ni imel, saj je bil do druge polovice 19. stoletja veliko bolj »kontinentalno« orientiran. Po drugi strani pa ni ne na slovenski ne na hrvaški strani enako »težkega« jedra, ki bi uspel to regijo povezati. Še celo na mezoregionalni ravni prihaja do delitve vpliva, v hrvaškem delu zlasti med »kontinentalnim« Pazinom na eni strani in serijo obalnih mest (s Porečom, Rovinjem in Pulo na čelu) na drugi, v precej manjšem slovenskem delu Istre pa celo med vsemi tremi obalnimi mesti, čeprav se tu Koper vendarle uveljavlja kot prevladujoče središče.

V nekem smislu je vprašanje istrskega regionalnega središča tudi vprašanje različnih geopolitičnih in politično geografskih interpretacij istrskega prostora. Za časa Avstrije je bila ta funkcija najprej dodeljena »kontinentalnemu« Pazinu, pod pritiskom italijanske komponente in obalnih lokalnih oblasti pa je bil nato vpeljan nekakšen regionalni dualizem med Porečom in Rovinjem. Italijanski maritimni koncept je prišel jasno do izraza po prvi svetovni vojni, ko je bila funkcija pokrajinskega sedeža dodeljena Puli, medtem ko se je po letu 1991 hrvaška oblast odločila za to, da bi bil sedež istrske županije spet v Pazinu, kar očitno ustreza obnovljenemu kontinentalnemu konceptu istrske regije. Toda kakorkoli stvari obračamo, ne moremo mimo dejstva, da ostaja Istra relativno homogena historično in kulturno območje. To območje si sedaj delijo tri samostojne države, in čeprav je njihov istrski »delež« v demografskem in

teritorialnem pogledu zelo različen in tudi protisloven, pa je tudi res, da so v vseh treh enotah prisotni prav vsi elementi istrske identitete. Zaradi tega svojega položaja je Istra v Evropi poseben primer obmejne regije, ki bo nedvomno še zaposloval številne raziskovalce njenih družbenih in prostorskih problemov in ki prav gotovo zasluži ustrezen posluh in pristop s strani zainteresiranih držav, da bi to območje ostalo, ali bolje postalo območje dejanske in na enakopravnih odnosih grajene mednarodne in medetnične integracije in sodelovanja.

Čezmejne vezi v istrski »tromeji«

Osnovne prostorske vezi

V nadaljevanju bodo prikazani prvi rezultati terenske raziskave, ki je na osnovi metodologije, ki jo je avtor tega prispevka razvil na primeru goriškega obmejnega območja, tokrat zajela nad 750 gospodinjstev na območju Slovenske Istre ter v sosednjih obmejnih krajih v Italiji in na Hrvaškem. Anketiranje v izbranih območjih te zanimive "tromeje" je želelo ugotoviti spremembe, predvsem pa sedanje stanje glede usmerjenosti in intenzitete čezmejnih odnosov, kakor tudi vrednotenja obmejnosti in sosedov v tem verjetno najbolj reprezentativnem slovenskem obmejnem območju, ki je med vsemi tudi najbolj urbanizirano in izrazito regionalno opredeljeno. Sicer pa bo predvidoma do konca leta 2001 enotno obdelan celoten slovenski obmejni pas in bo tako mogoče različne obmejne dele tudi medseboj primerjati in jih rangirati oziroma tipizirati po stopnji kvalitete in intenzitete čezmejnih odnosov ter hkrati ugotoviti faktorje za razlike v pojavnih oblikah obmejnosti oziroma obstoj večje ali manjše predispozicije obmejnega prebivalstva do čezmejnega sodelovanja.

Skupno je bilo na območju istrske "tromeje" 51 % anket opravljenih v Sloveniji, 38 % na Hrvaškem in 11 % v Italiji, kar nekako odgovarja distribuciji prebivalstva znotraj obravnavanega obmejnega prostora. Od tega je bilo v italijansko-slovenskem obmejnem pasu narejenih 22,5 % anket, v hrvaško-slovenskem obmejnem pasu pa 48% vseh anket. Preostalih približno 30 % anket, ki so bile opravljene izven ožjega obmejnega pasu, je nudilo kontrolne vrednosti, s katerimi smo lahko primerjali pridobljene rezultate v obmejnih conah in s tem testirali efekt meje oziroma bivanja v njegovi bližini na

vrednotenje obmejnosti in samo vedenje prebivalstva v odnosu do sosednjih območij.

Analiza prostorske mobilnosti obmejnega prebivalstva je pokazala, da so v vseh območjih, razen v urbanem delu Slovenske Istre, kjer v tem pogledu izstopajo starši intervjuvanih, najbolj mobilna "kategorija" prebivalstva "zakonci". V tistem delu italijanskega obmejnega območja, ki je pretežno poseljen s Slovenci, je mobilnost zakoncev celo več kot dvakrat višja kot pri ostalih družinskih članih. Skupno znaša pri intervjuvanih delež rojenih v območju bivanja 58%, kar kaže na to, da je obravnavano istrsko območje doživelo precejšnje prostorske in demografske spremembe. V ožjem slovenskem, hrvaškem in italijanskem obmejnem pasu znaša ta delež 66 %, v ostalih, "notranjih" območjih pa celo komaj 37%. Da je glavno "žarišče" demografskih transformacij notranja Slovenska Istra, razberemo iz podatka, da znaša delež rojenih v območju bivanja med anketiranimi v Sloveniji slabih 50 %, v Italiji slabih 65 % in na Hrvaškem 67 %. Na podoben način lahko deleže rojenih izven območja bivanja ugotovimo še za starše intervjuvanih in njihove zakonce ter na osnovi teh podatkov nato izračunamo še skupno mero mobilnosti za posamezna območja. V splošnem so si razna obmejna območja dokaj sorodna, tako da znaša skupna mera mobilnosti ob slovensko-italijanski meji okrog 60 %, ob slovensko-hrvaški meji pa nekaj več kot 35 % ; v ostali Slovenski Istri je najvišja, saj presega 75 %, v "notranjem" delu hrvaške Istre pa rahlo presega 60 %. Skupno je ta mera mobilnosti skorajda enaka v slovenskem in italijanskem delu obravnavanega območja (skoraj 60 %), medtem ko je na hrvaški strani nekoliko nižja (okrog 50 %). Najbolj dinamično je pri tem urbano območje Slovenske Istre, kamor so se intervjuvanci priselili iz Notranjske, Štajerske, Buzeta in okolice, območja Boršta-Pregare, Goriške in Gorenjske ; pri njihovih očetih prevladujejo območja Buzeta in okolice, širšega območja Brkinov, Goriške, območje Boršta-Pregare, Štajerska, a tudi širše območje Ljubljane, Gorenjske in Krasa ; pri materah so izraziteje zastopana območja Goriške, Štajerske, Notranjske, Brkinov in Buzeta, pri zakoncih pa območja Goriške, Ljubljane z okolico, Bosne in Hercegovine, Notranjske in notranje Slovenske Istre.

Še bolj kot priselitveno je za obravnavano območje, zlasti za njen obmejni del, značilno izselitveno gibanje prebivalstva, saj se je iz skoraj 75 % v anketo zajetih gospodinjev eden ali več družinskih članov izselilo iz sedanjega kraja bivanja v nek drug kraj. V skupnem pogledu je izseljevanje še zlasti značilno za

obe strani slovensko-hrvaškega obmejnega območja in ostalo hrvaško Istro, kjer v povprečju ta pojav zadeva okrog 85% intervjuvanih družin. Na osnovi razmerja med dinamiko priselitev oziroma skupno mero mobilnosti in obsegom izselitvenih gibanj lahko izvedemo tudi okvirno tipologijo posameznih območij z ozirom na njihovo selitveno bilanco. Slednja dokaj nazorno prikazuje sorodnosti in razlike v migracijski orientaciji posameznih območij istrske "tromeje". V skupnem pogledu po izselitveni praksi dokaj izstopa slovensko-hrvaško obmejno območje (tu znaša negativna bilanca na obeh straneh skoraj 50 %) pred slovenskim delom slovensko-italijanskega mejnega območja in "notranjo" hrvaško Istro z negativno bilanco okrog 20 %. Kot pretežno priselitveni območji se izkažeta preostala Slovenska Istra in italijanski del slovensko-italijanske meje, kjer se pozitivna selitvena bilanca giblje v povprečju med 10 % in 15 %. Končna selitvena bilanca po državnih delih pokaže relativno visoko težnjo k izseljevanju na Hrvaškem, rahlo prevlado izselitvenih praks nad priselitvenimi v Sloveniji in rahlo prevlado priselitvenih praks nad izselitvenimi v Italiji.

Pri navedbah krajev oziroma območij, kamor so se družinski člani izseljevali, ni opaziti izrazitejših disperznosti (srednja mera disperznosti je 2,3), kar pomeni, da se je večji del izseljenih družinskih članov izselila v povprečju v dva različna kraja ali območji. V skupnem pogledu po številu navedb prevladuje Trst (17 %) pred Koprom in drugimi italijanskimi mesti izven Furlanije-Juljske krajine (okrog 10 % navedb). Tem trem glavnim izselitvenim območjem sledijo nato severna Amerika, Ljubljana, Izola, Avstralija, Rijeka, Nemčija, južna Istra, Videm, Argentina, Umag in Milje. Sicer pa je orientacija posameznih obmejnih predelov pri izbiri kraja oziroma območja izselitve nekoliko različna. V slovenskem obmejnem območju z Italijo daleč prevladujeta Trst in Koper (okrog 20 % navedb) pred Ljubljano in sosednjo občino Dolina, medtem ko prevladuje v slovenskem obmejnem območju s Hrvaško Trst (nad 27 % navedb) pred Koprom in Izolo (od 10 % do 15 % navedb). V italijanskem obmejnem pasu prav tako izstopa Trst (32 % navedb) pred Avstralijo, Miljami in drugimi mesti v Italiji izven Furlanije-Juljske krajine (vsa tri območja beležijo nekja nad 10% navedb). V hrvaškem obmejnem pasu pa je izrazitejše izseljevanje v bolj oddaljena italijanska mesta izven dežele Furlanije-Juljske krajine (22 % navedb), katerim sledijo Trst, Rijeka, Koper, Videm, mesta v južni Istri, Amerika in Umag (od 5 % do 10 % navedb). Razlike so tudi med urbanim in "notranjim" delom preostale Slovenske Istre : prvi je nekoliko

izraziteje usmerjen v Ljubljano (15 % navedb), kateri sledijo Koper, Amerika in Trst (od 10 % do 13 % navedb), drugi pa pretežno v Koper (15 % navedb) pred Ameriko, Ljubljano in Trstom (okrog 10 % navedb). Končno daje "notranji" del hrvaške Istre rahlo prednost Trstu (13 % navedb) pred drugimi italijanskimi mesti izven Furlanije-Julijske krajine, mesti v južni Istri in Ameriko (okrog 10 % navedb). Skupno obsega delež lokalno usmerjenih selitvenih gibanj v okviru lastnega ali sosednjih obmejnih območij 65 % do 70 % v slovenskem obmejnem pasu z Italijo in Hrvaško, okrog 55 % v italijanskem obmejnem pasu s Slovenijo in le okrog 30 % v hrvaškem obmejnem pasu s Slovenijo. Manjšo lokalno in čezmejno usmerjenost imajo selitveni tokovi v preostali Slovenski Istri, kjer znaša ta delež okrog 40 %, ter v "notranji" hrvaški Istri, kjer je celo nižji od 25 %.

Glede na zgoraj orisano pretežno lokalno usmerjenost selitvenih gibanj v večjem delu obmejnih območij istrske "tromeje", se osnovne čezmejne vezi obravnavanega prostora nanašajo ravno na obstoj skupnega sorodstvenega omrežja, ki izraža hkrati prostorski obseg preteklih in potencialni obseg sedanjih čezmejnih vezi na družinski ravni. Sorodnike v eni ali obeh sosednjih državah ima namreč skupno 77 % vprašanih, največ, okrog 85 %, v slovenskem obmejnem pasu z Italijo in hrvaškem obmejnem pasu s Slovenijo, najmanj, od 65 % do 70 %, pa v urbanem in notranjem delu Slovenske Istre ter v italijanskem obmejnem pasu s Slovenijo. Skupaj ima v Italiji sorodnike 64% intervjuvanih v Sloveniji in 71 % vprašanih na Hrvaškem, v Sloveniji 65 % intervjuvanih v Italiji in 45 % vprašanih na Hrvaškem, ter na Hrvaškem 13 % intervjuvanih v Italiji in 38 % vprašanih v Sloveniji. Ta povprečja kažejo na določeno "gradacijo", ki se jasno sklada s privlačnostjo različnih območij v čezmejnem selitvenem gibanju in se zmanjšuje od Trsta navzdol. Kljub temu pa je določena persistenca teritorialnih vezi in večje čezmejno ravnovesje v sorodstvenem razmerju opazno med posameznimi obmejnimi pasovi, kar je mogoče razbrati že iz dejstva, da znašajo deleži sorodnikov na drugi strani meje 65 % na obeh straneh slovensko-italijanske meje, na slovensko-hrvaški meji pa se gibljejo od okrog 40 % na slovenski strani do okrog 45% na hrvaški.

Tab. 1 Območja bivanja sorodnikov v sosednjih državah glede na navedbe anketiranih v posameznih enotah istrske "tromeje" (v %)

Območja bivanja sorodnikov	Območja izvedbe ankete					
	A	B	C	D	E	F
Sosednji kraji v Italiji	59,1	55,1	-	21,7	47,2	36,9
Sosednji kraji na Hrvaškem	7,1	20,0	5,0	-	13,9	-
Slovenska Istra	-	-	60,0	23,0	-	32,2
Ostala Slovenija	-	-	26,3	14,2	-	12,0
Ostala Italija	6,6	7,1	-	41,1	7,6	18,9
Ostala Hrvaška	27,2	17,8	8,7	-	31,3	-
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- A – Slovenski obmejni pas z Italijo;
 B – Slovenski obmejni pas s Hrvaško;
 C – Italijanski obmejni pas s Slovenijo;
 D – Hrvaški obmejni pas s Slovenijo;
 E – Notranji del Slovenske Istre;
 F – Notranji del hrvaške Istre.

Če sta nam obstoj in razširjenost čezmejnih sorodstvenih vezi prikazala eno plast strukture obmejnih stikov, nam podobno in v marsičem komplementarno podobo te strukture daje tudi mreža čezmejnih poznanstev. V tem pogledu nas je prav tako zanimala prostorska distribucija čezmejnih osebnih vezi, ki za razliko od sorodstvenih, ki nekako nakazujejo potencialni obseg čezmejnih vezi, predstavljajo v nekoliko vernejši obliki to, kar bi lahko imenovali "vsakdanji" obseg čezmejnega komuniciranja. Skupno ima znance v eni ali obeh sosednjih državah istrske "tromeje" 77 % vprašanih, največ v hrvaškem obmejnem pasu s Slovenijo in slovenskem obmejnem pasu z Italijo (skoraj 90 %), najmanj pa v urbanem in notranjem delu Slovenske Istre (okrog 65 %). Struktura osebnih čezmejnih vezi po kraju bivanja znancev pa je precej različna v posameznih območjih: v Italiji ima znance 77 % vprašanih na Hrvaškem in 58 % vprašanih v Sloveniji; v Sloveniji ima znance 75 % vprašanih v Italiji in 71 % na Hrvaškem; na Hrvaškem pa komaj 46 % vprašanih v Sloveniji in slabih 38 % vprašanih v Italiji. Pri tem opažamo večje sorazmerje za slovensko-italijansko obmejno območje, kjer ima na sosednji strani meje znance v povprečju od 75 % do 80 % vprašanih, medtem ko ima na slovensko-hrvaškem mejnem odseku na hrvaški strani znance v sosednji državi skoraj 75 % vprašanih, na slovenski strani pa komaj nad 50 % vprašanih.

Na obeh straneh tega mejnega odseka prevladuje usmerjenost do italijanskih sosedov, kjer ima znance skoraj 55 % vprašanih v Sloveniji in skoraj 85 % vprašanih na Hrvaškem. Iz tega izhaja, da ima med obravnavanimi obmejnimi območji najmanjšo predispozicijo do vzpostavljanja osebnih čezmejnih vezi slovenski obmejni pas s Hrvaško. Podobno "zadržanost" odkrijemo v preostalem območju Slovenske Istre, kjer ima v Italiji znance okrog 50 % vprašanih, na Hrvaškem pa 45 % vprašanih, ter v "notranji" hrvaški Istri, kjer ima znance v Sloveniji oziroma Italiji okrog 60 % vprašanih.

Tab. 2: Območja bivanja znancev v sosednjih državah glede na navedbe anketiranih v posameznih enotah istrske "tromeje" (v %)

Območja bivanja znancev	Območja izvedbe ankete*					
	A	B	C	D	E	F
Sosednji kraji v Italiji	58,7	46,5	-	27,1	44,1	40,8
Sosednji kraji na Hrvaškem	14,5	41,6	17,7	-	19,9	-
Slovenska Istra	-	-	49,6	35,7	-	36,8
Ostala Slovenija	-	-	16,4	11,9	-	15,4
Ostala Italija	5,7	4,2	-	25,3	9,6	7,0
Ostala Hrvaška	21,1	7,7	16,3	-	26,4	-
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Glej legendo pri tabeli 1

Primerjava med strukturo "vsakdanjega" akcijskega radija obmejnega prebivalstva, kakršnega ponazarja v grobem dimenzija medosebnih čezmejnih vezi, in "potencialnim" obsegom tega akcijskega radija, ki ga nekako predstavljajo obstoječe sorodstvene vezi, ne odkriva velikih razlik. V povprečju imajo vprašani 63 % sorodnikov in 73 % znancev v bližnjem čezmejnem okolju oziroma v okviru same istrske "tromeje". Nekoliko višji deleži so prisotni v slovenskem obmejnem pasu s Hrvaško, ki je zato najbolj "lokalistično" usmerjen, opazneje nižji deleži, zlasti glede na kraj bivanja sorodnikov, pa so prisotni v njegovi neposredni soseščini, se pravi v hrvaškem obmejnem pasu s Slovenijo, ki je zaradi večje selitvene dinamike tudi prostorsko bolj odprt v oblikovanju sorodstvenih in osebnih čezmejnih vezi.

Tab. 3: Primerjava čezmejnih prostorskih akcijskih radijev prebivalcev istrske "tromeje" glede na kraj bivanja sorodnikov in znancev (v %)

Območje	1		2		3		4		5	
	a	b	a	B	a	b	a	b	a	b
It.obm.pas s Sl.	50	60	18	5	16	26	16	9	68	65
Sl.obm.pas z It.	59	59	15	7	6	7	21	27	74	66
Sl.obm.pas s Hr.	42	20	47	55	8	18	4	7	89	75
Hr.obm.pas s Sl.	36	23	27	22	12	14	25	41	63	45
Ost.Slov.Istra	44	47	20	14	10	8	26	31	64	61
Ost.Hrv.Istra	37	32	41	37	15	12	7	19	78	69
Skupaj	45	40	28	23	11	14	17	22	73	63

- 1 - Bližnje območje sosednje države (pri ostali Slovenski Istri je to Italija) ;
 2 - Bližnje območje "tretje" države (za slovenski obmejni pas s Hrvaško je to na primer Italija) ;
 3 - Ostalo območje sosednje države ;
 4 - Ostalo območje "tretje" države ;
 5 - Srednja mera lokalne čezmejne povezanosti (seštevek navedenih deležev sorodnikov ali znancev v bližnjem območju sosednje in "tretje" države) ;
 a - Znanci ;
 b - Sorodniki

Struktura funkcionalne povezanosti obmejnega prostora

Po pregledu osnovnih struktur čezmejne povezanosti, ki temeljijo na obstoju sorodstvenih in drugih medosebnih vezi ter predstavljajo nekakšno temeljno podlago pri razvoju dejanskih oblik čezmejnih odnosov in izmenjav, bomo sedaj pri obravnavi oblik funkcionalne povezanosti najprej nekoliko pobliže pogledali, kakšna je bila v okviru zgoraj opisane splošne družbene povezanosti obravnavanega obmejnega območja intenziteta in tipologija čezmejnega obiskovanja. Glede na skupne navedbe je večina anketiranih oseb v istrski "tromeji" navedla, da kraje v sosednjih državah obiskuje enkrat mesečno ali redkeje (43 %). Tej skupini po pomenu sledijo tisti, ki sosednje kraje obiskujejo dvakrat do trikrat mesečno (29 %), medtem ko deleži navedb pogostejših obiskov (okrog 15 %) odgovarjajo deležem tistih, ki sosednje kraje ne obiskujejo nikoli. Seveda pa se navedbe pogostosti obiskovanja sosednjih krajev dokaj razlikujejo med posameznimi območji po izvoru in destinaciji čezmejnih gibanj, kakor je razvidno iz naslednje tabele.

Tab. 4 Pogostost obiskovanja čezmejnih krajev v istrski "tromeji" (v %)

a) po območjih destinacije							
Območje destinacije	1	2	3	4	5	6	skupaj
Italija	2,7	5,5	12,2	37,2	38,5	4,0	100,0
Slovenija	2,3	4,1	10,9	38,5	34,6	9,6	100,0
Hrvaška	0,2	1,0	2,5	9,3	56,2	30,9	100,0
Skupaj	1,8	3,7	8,9	28,9	43,0	13,7	100,0

b) po območjih, kjer so bile opravljene ankete							
Območje bivanja	1	2	3	4	5	6	Skupaj
Ital. del	0,6	5,1	10,2	19,3	52,3	12,5	100,0
Slov. del	2,0	4,6	9,2	15,6	50,3	18,3	100,0
Hrv. del	2,0	2,2	8,0	49,3	30,6	7,9	100,0
Skupaj	1,8	3,7	8,9	28,9	43,0	13,7	100,0

- 1 - Vsak dan ;
- 2 - 2x-3x tedensko ;
- 3 - 1x tedensko ;
- 4 - 2x-3x mesečno ;
- 5 - Redkeje ;
- 6 - Nikoli.

Iz zgornje tabele razberemo kar nekaj informacij: glede destinacije čezmejnih gibanj je zanimivo, da se obravnavano območje razdeli dve dokaj ločeni enoti, in sicer območji Italije in Slovenije na eni strani, kamor gredo intervjuvani v veliki večini nekajkrat mesečno ali občasno (do 75 % navedb), medtem ko obsegajo navedbe pogostejših obiskov do 20 % primerov (od tega odpade na tedenske obiske okrog 10 % navedb, na večkratne obiske v tednu ali dnevne obiske pa do 10 % navedb). Na drugi strani je območje Hrvaške, kamor gre večina (nad 55 %) intervjuvanih iz sosednjih območij istrske "tromeje" le občasno, se pravi enkrat mesečno ali redkeje, nikoli pa skoraj tretjina vprašanih. Ker je to očitno bolj destinacija letnih počitniških bivanj kot pa sprotnih funkcionalnih obiskov, so navedbe pogostejših obiskov redkejša in obsegajo do 10 % primerov pri potovanjih, ki se ponavljajo nekajkrat mesečno, in samo do 5 % pri rednih tedenskih ali dnevniških obiskih.

Različna je tudi orientacija intervjuvanih v italijanskem, slovenskem in hrvaškem delu istrske "tromeje" pri navajanju pogostosti čezmejnih obiskov. Intervjuvani v Italiji in Sloveniji imajo glede tega bolj sorodne navade: dnevni ali večkrat tedenski čezmejni obiski obsegajo pri njih nekaj manj kot 5 % navedb, enkrat tedenski približno 10 % navedb, večkrat mesečni med 15% in

20% navedb, redkejši obiski približno 50 % navedb, nikoli pa ne obiskuje sosednjih krajev približno 15 % vprašanih. Pri intervjuvanih na Hrvaškem so večkrat tedenska ali dnevna potovanja v eno ali drugo sosednjo državo obsegala do 5 % navedb, enkrat tedenski obiski do 10 %, večkrat mesečni približno 50 %, redkejši pa okrog 30% navedb; nikoli ne obiskuje sosednjih krajev tu manj kot 10 % vprašanih. Iz tega lahko sklepamo, da so prebivalci hrvaškega dela Istre rednejši obiskovalci krajev v sosednjih državah kot prebivalci slovenskega in italijanskega dela tega območja, kjer prevladujejo sporadične oblike čezmejnih obiskov, čeprav so pri njih v primerjavi z intervjuvanimi na Hrvaškem nekoliko številnejši primeri rednih tedenskih ali celo dnevni obiskov.

Poleg frekvence obiskovanja sosednjih krajev pa nas je zanimal še en vidik časovne distribucije čezmejnega prometa, to je njegova razporeditev v tednu oziroma med delavnike in praznike. V tem pogledu obstajajo med območji precejšnje razlike: intervjuvani na Hrvaškem so obe sosednji državi obiskovali pretežno ob delavnikih (od 45 % do 50 % navedb), tako kot so delavnike izbirali za svoja potovanja v Italijo tudi intervjuvani v Sloveniji (okrog 50 % navedb), medtem ko je Hrvaška za intervjuvane v Italiji in Sloveniji, kakor smo nakazali že zgoraj, očitno destinacija prostega časa, saj tja potuje ob koncu tedna ali ob praznikih skoraj 65 % vprašanih v Sloveniji in nad 75 % vprašanih v Italiji; Slovenija je, končno, za vprašane v Italiji destinacija čezmejnih obiskov tako ob delavnikih kot praznikih za 45 % vprašanih in samo ob koncu tedna oziroma praznikih za nekaj več kot 40 % vprašanih.

Tab. 5: Čas obiskovanja sosednjih čezmejnih krajev po območjih istrske "tromeje" (v %)

Območje bivanja	Območje destinacije	Ob delavnikih	Ob praznikih/ vikendih	Ob delavnikih in praznikih
Ital. del	Slovenija	12,6	42,5	44,9
	Hrvaška	5,0	76,7	18,3
Slov. del	Italija	48,8	17,5	33,7
	Hrvaška	13,1	62,7	24,2
Hrv. del	Italija	47,8	35,5	16,7
	Slovenija	44,6	37,7	17,7

Če deleže "indiferentnih" iz zgornje tabele enakomerno razporedimo med delavnike in praznike, ugotovimo, da je Italija predvsem destinacija "poslovnih" obiskov za intervjuvane v Sloveniji, saj delavniki na ta način zavzemajo dve tretjini navedb; isti obseg navedb, a tokrat za praznike in vikende, zabeležimo pri obiskih Slovenije med anketiranimi v Italiji. Intervjuvani na Hrvaškem skorajda enakomerno delijo svoje obiske krajev v Italiji in Sloveniji med delavnike (okrog 55 % navedb) in praznike oziroma vikende (okrog 45 % navedb), medtem ko je Hrvaška tako za intervjuvane v Italiji kot Sloveniji v veliki meri destinacija prostega časa s 75 % navedb v Slovenski Istri in nad 85 % navedb v italijanskem obmejnem območju.

Iz zgornjega pregleda je prišlo jasno do izraza, da precejšen del tukajšnjega prebivalstva redno ali občasno posega v sosednji obmejni prostor pri zadovoljevanju vrste pomembnih dejavnosti. Zaradi tega je za poglobljeno poznavanje obravnavanega obmejnega območja potrebno, da ugotovimo še vzroke čezmejnega obiskovanja, kar nam nedvomno razkriva nove aspekte čezmejnega povezovanja, v kombinaciji s prostorsko dimenzijo pa nam daje tudi potrebne elemente za določevanje osnovnih oblik funkcionalne organizacije same istrske "tromeje".

Izhajajoč iz dosedanje izkušnje pri obravnavi obmejnih območij in funkcionalnih aspektov čezmejnega povezovanja smo tudi na primeru istrske "tromeje" izdvojili sedem različnih motivacijskih sklopov, in sicer obisk sorodnikov (in znancev), nakupe, obisk gostiln, oskrbo z bencinom, delo, izlet (in rekreacijo) ter druge vzroke. Kakor je razvidno iz naslednje tabele, prevladujejo pri obiskih krajev v Italiji med intervjuvanimi v Sloveniji in na Hrvaškem primarno motivi nakupov, ki nastopajo v povprečju pri 85 % primerov v Sloveniji in kar v 93 % primerov na Hrvaškem, sekundarno pa motivi obiska sorodnikov (in znancev), katere navaja v povprečju 43 % anketiranih v Sloveniji in 58 % vprašanih na Hrvaškem. V manjši meri nastopa kot motiv potovanja v Italijo še "delo" (pri 19 % vprašanih v Sloveniji in 11 % vprašanih na Hrvaškem) in "izlet" (pri 13 % vprašanih v Sloveniji in 12 % vprašanih na Hrvaškem).

Pri motivih obiska krajev v Sloveniji je struktura navedb med vprašanimi v Italiji in na Hrvaškem dokaj različna. Intervjuvani v italijanskem delu istrske "tromeje" so izpostavljali zlasti motive "izleta" in "oskrbe z bencinom" (med 70 % in 75 % primerov) pred "obiskom sorodnikov" (okrog 35 % primerov), "obiskom gostiln" (okrog 25 % primerov), "nakupi" (okrog 20 % primerov), "delom" in drugimi vzroki (med 5 % in 10 % primerov). Med intervjuvanimi na Hrvaškem prevladujeta

motiva "nakupov" (65 % primerov) in "obiska sorodnikov" (40 % primerov) pred "izletom" (15 % primerov), "delom" in "oskrbo z bencinom" (med 5 % in 10 % primerov). Spet drugačne so navedbe najbolj pogostih motivov obiska krajev na Hrvaškem med vprašanimi v italijanskem in slovenskem delu istrske "tromeje", pri čemer ne prihaja samo do razlik v tipologiji navedb, ampak tudi do različne intenzivnosti samih navedb. Intervjuvani v Italiji so tako izpostavili zlasti motiv "izleta" (nad 65 % primerov) pred "obiski sorodnikov" in "obiskom gostiln" (okrog 10 % primerov), medtem ko so intervjuvani v Sloveniji kot primarni in skorajda edini vzrok potovanja na Hrvaško enakovredno omenjali motiva "obiska sorodnikov" in "izleta", ki pa sta obsegala le manj kot 35 % primerov. To pomeni, da so bili prebivalci Slovenske Istre le malo zainteresirani za potovanja v svojo južno sosesčino ne glede na izbran motiv.

Tab. 6: Motivi obiska čezmejnih krajev po osnovnih enotah istrske "tromeje" (v %)*

1) Motivi obiska krajev v Italiji							
Teritorialne enote	1	2	3	4	5	6	7
Slovenska Istra	43	85	1	0	19	13	3
Hrvaška Istra	58	93	0	1	11	12	1
2) Motivi obiska krajev v Sloveniji							
Teritorialne enote	1	2	3	4	5	6	7
Sosednja Italija	36	19	23	72	9	74	7
Hrvaška Istra	40	65	2	7	9	15	2
3) Motivi obiska krajev na Hrvaškem							
Teritorialne enote	1	2	3	4	5	6	7
Sosednja Italija	10	3	11	0	0	67	0
Slovenska Istra	33	3	6	0	1	32	2

- 1 - Obisk sorodnikov in znancev ;
- 2 - Nakupi ;
- 3 - Obisk gostiln ;
- 4 - Oskrba z bencinom ;
- 5 - Delo ;
- 6 - Izlet ;
- 7 - Drugi vzroki.

* Ker so lahko anketirani navedli več kot en motiv, seštevek vseh deležev presega 100%.

Iz preglednice razberemo, da po lastnih navedbah okrog 45 % družin v Slovenski Istri potuje v Italijo zaradi obiska sorodnikov, 85 % jih tam kupuje,

skoraj 20 % ima enega ali več članov, ki v sosednji državi opravljajo plačano delo (v enoti Krkavče-Koštabona ta delež presega 45 %), skoraj 15 % pa se tja odpravljajo tudi na izlet. Med anketiranimi družinskimi okolji na Hrvaškem jih okrog 95 % potuje v Italijo zaradi nakupov, skoraj 60 % zaradi obiska sorodnikov, nad 10 % se tja podaja na izlet, isti delež gospodinjev pa ima tudi enega ali več članov, ki v tej državi opravljajo plačano delo. Skoraj 75 % družinskih okoljih v italijanskem delu istrske "tromeje" obiskuje Slovenijo zaradi izleta ali oskrbe z bencinom, dobra tretjina zaradi obiska sorodnikov, slaba četrtnina zaradi obiska gostiln in petina zaradi nakupov. V hrvaškem delu tega območja je 65 % družinskih okolij navedlo za vzrok potovanja v Slovenijo nakupe, 40 % obisk sorodnikov, 15 % izlet, 10 % pa delo enega ali več svojih članov. Nad 65 % anketiranih družin v Italiji potuje na Hrvaško zaradi izleta, okrog 10 % pa zaradi obiska sorodnikov in obiska gostiln. Hrvaško pa zaradi izleta in obiska sorodnikov obiskuje le tretjina družinskih okolij v Slovenski Istri.

Iz povedanega izhajajo ob enem, da so izbrani motivi obiska sosednjih krajev dokaj različno pomembni za posamezne dele istrske "tromeje", kar pomeni, da so izraziteje zastopani samo v nekaterih delih tega obmejnega območja. Da bi lažje ugotovili sorodnosti in razlike v funkcionalni strukturi čezmejnih potovanj, smo deleže navedb za vsak posamezen motiv združili in na ta način izračunali skupne deleže navedb motivov obiska sosednjih krajev po območjih izvedbe ankete ter skupne tendenčne motivacije za odhod oziroma prihod v posamezne dele istrske "tromeje".

Tab. 7: Funkcionalna struktura posameznih delov istrske "tromeje" po deležih skupnih navedb vzrokov obiska sosednjih obmejnih območij (v %)

1) skupni deleži navedb motivov obiska sosednjih krajev po območjih izvedbe ankete								
Motivi	A	Ital.del		Slov.del		Hrv.del		Skupaj istrska "tromeja"
	B	Sl.	Hr.	It.	Hr.	It.	Sl.	
Obisk sorod.		15,1	11,4	25,7	39,9	33,8	26,5	25,4
Nakupi		8,0	2,5	53,4	3,1	51,6	50,0	28,1
Obisk gostiln		9,5	11,4	0,5	9,6	0,2	1,3	5,4
Bencin		29,7	0,0	0,0	0,0	0,9	5,4	6,0
Delo		3,8	0,0	11,0	1,6	5,7	5,4	4,6
Izlet		31,1	74,7	7,4	43,0	6,7	9,5	28,7
Drugo		2,8	0,0	2,0	2,8	1,1	1,9	1,8
Skupaj		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A – območje bivanja; B – območje destinacije

2) Skupne tendenčne motivacije za odhod in prihod iz/v posamezne dele istrske "tromeje"						
Motivi	Ital.del		Slov.del		Hrv.del	
	Odh.	Prih.	Odh.	Prih.	Odh.	Prih.
Obisk sorod.	13,2	29,8	32,8	20,8	30,1	25,6
Nakupi	5,2	52,5	28,3	29,0	50,8	2,8
Obisk gostiln	10,5	0,3	5,0	5,4	0,7	10,5
Bencin	14,9	0,4	0,0	17,6	3,2	0,0
Delo	1,9	8,4	6,3	4,6	5,6	0,8
Izlet	52,9	7,0	25,2	20,3	8,1	58,9
Drugo	1,4	1,6	2,4	2,3	1,5	1,4
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Iz zgornje preglednice lahko razberemo, da je med intervjuvanimi v italijanskem delu istrske "tromeje" glavni vzrok obiska krajev v Sloveniji kombinacija motivov "izlet" in "oskrbovanje z bencinom", ki skupaj presegeta 60 % navedb, tema dvema motivoma pa sledijo po pomenu "obisk sorodnikov" (15 % navedb), "obisk gostiln" (10 %) in "nakupi" (8 %); preostala dva motiva beležita od 3 % do 4 % navedb. Povsem drugače je pri motivih obiska krajev na Hrvaškem, kjer daleč prevladuje kategorija "izleta" s 75 % vseh navedb pred "obiskom sorodnikov" in "obiskom gostiln", ki beležita po 10 % navedb. Intervjuvani v Slovenski Istri gredo v Italijo pretežno po nakupe (skoraj 55 % navedb), v manjši meri pa še obiskat sorodnike (okrog 25 % navedb), na delo (nad 10 %) in izlet (7 % navedb). Motiva "izleta" in "obiska sorodnikov" prevladujeta pri vzrokih za pot na Hrvaško (od 40 % do 45 % navedb), katerima se v skromnejši meri pridružuje še kategorija "obiska gostiln" (10 % navedb). Končno intervjuvani v hrvaškem delu istrske "tromeje" gredo tako v Italijo kot Slovenijo pretežno po nakupih (okrog 50 % navedb) in na obisk k soodnikom (od 25 % do 35 % navedb), v manjši meri pa tudi na izlet (med 5 % in 10 % navedb), na delo (nad 5 % navedb) ; dodaten motiv, vendar le za pot v Slovenijo, je oskrba z bencinom (nad 5 % navedb).

Glede skupnih tendenčnih motivacij za pot izven oziroma v posamezen del istrske "tromeje" pa lahko ugotovimo, da odhajajo iz italijanskega dela obravnavanega obmejnega območja na obisk sosednjih krajev v Sloveniji in na Hrvaškem pretežno zaradi prostočasnih vzrokov (kategorija "izleta" presegeta skupaj 50 % navedb), sekundarno pa še zaradi oskrbe z bencinom, obiska sorodnikov in obiska gostiln, medtem ko med motivi obiska krajev v Italiji pri njihovih sosedih so pretežno nakupi (nad 50 % navedb) in obisk sorodnikov

(30 % navedb), v manjši meri še delo (nad 8 % navedb) in izlet (7 %). Prebivalci Slovenske Istre potujejo v severno in južno soseščino zaradi kombinacije naslednjih motivov: obiska sorodnikov (nad 30 % navedb), nakupov in izleta (nad 25 % navedb), medtem ko to območje privablja sosede zaradi nakupov (skoraj 30 % navedb), obiska sorodnikov in izleta (nad 20 % navedb) in oskrbe z bencinom (nad 15 % navedb). Prebivalce hrvaškega dela istrske "tromeje" privabljajo kraji v Sloveniji in Italiji zlasti zaradi nakupov (nad 50 % navedb) in obiska sorodnikov (30 % navedb), medtem ko je hrvaška Istra zanimiva za svoje sosede kot izletniško območje (skoraj 60 % navedb), v manjši meri pa še zaradi obiska sorodnikov (nad 25 % navedb) in obiska gostiln (nad 10 % navedb).

Razmerje med motivi odhoda in prihoda v posamezna območja istrske "tromeje" nam razkrijejo, da ima italijanski del izrazit suficit pri kategorijah "obisk sorodnikov", "delo" in zlasti pri "nakupih", deficitarno pa je zlasti pri prostočasnih dejavnostih in nakupu bencina. Slovensko območje izkazuje uravnoteženo razmerje pri kategorijah "nakupi", "obisk gostiln" in "delo", izrazit suficit pri nakupu bencina, deficit pa pri "obisku sorodnikov" in "izletih". Na drugem ekstremu je hrvaško območje, ki je močno deficitno pri kategorijah "nakupi", "delo", rahlo deficitno pa tudi pri "obisku sorodnikov" in "bencinu", medtem ko izkazuje opaznejši suficit pri "izletih" in "obisku gostiln". Zaradi tega lahko italijanski del obravnavanega območja opredelimo kot centralni, slovenski kot polperiferni, hrvaški pa kot periferni del istrske "tromeje". Končno izhaja iz povedanega, da pri motivih obiska sosednjih krajev na območju istrske "tromeje" v skupnem pogledu izstopajo trije motivi, ki obsegajo med 25 % in 30 % navedb, in sicer "izlet", "nakupi" in "obisk sorodnikov", medtem ko se ostali motivi gibljejo okrog 5 % skupnih navedb.

Zaključek in primerjava z goriškim obmejnim območjem

Raziskovanje slovenskih obmejnih območij z uporabo enotne metodologije nam omogoča tudi medsebojno primerjanje. Trenutno je primerjava obravnavane istrske "tromeje" možna le z goriškim obmejnim območjem (Bufon, 1995) na področju slovensko-italijanskih čezmejnih vezi, v zaključku naše raziskave pa bo primerjavo mogoče opraviti med vsemi slovenskimi obmejnimi območji. Primerjava z goriško obmejno regijo je zanimiva,

saj sodita obe v južni, urbanizirani del slovensko-italijanske meje, v obeh pa sta zastopani tudi nacionalni manjšini, in sicer slovenska v Italiji na Goriškem in italijanska v Sloveniji v Istri. Kljub temu so razmere, intenzivnost in tipologija čezmejnih vezi med obema območjema dokaj različne.

V vidiku priseljevanja družinskih članov opažamo, da je stopnja mobilnosti večja v Istri, kjer znaša od 58 % do 59 %, kot na Goriškem, kjer se giblje med 43 % in 49 %. Podobno je z izseljevanjem, zlasti na italijanski strani istrskega obmejnega območja, kjer znaša srednji delež družin z izseljenimi družinskimi člani nad 75 %, medtem ko na slovenski strani isti delež ne presega 50 %. V teh okvirih se nekako giblje tudi isti delež v goriškem obmejnem območju (45 % na italijanski strani in 53 % na slovenski strani). V nasprotju z višjo mobilnostjo, pa imajo intervjuvani v Istri na sosednji strani meje manj sorodnikov kot vprašani na Goriškem. V povprečju ima sorodnike na drugi strani meje namreč okrog 85 % vprašanih v goriškem obmejnem območju (80% vprašanih na italijanski strani in 86 % vprašanih na slovenski strani), vzdolž slovensko-italijanske meje v Istri pa le okrog 65 % vprašanih, brez večjih odstopanj med obema deloma. Podobno velja za znance: slednje ima na drugi strani meje več kot 90 % vprašanih na obeh straneh meje na Goriškem, v istrskem delu slovensko-italijanske meje pa se isti delež giblje med 75 % in 80 %. Na ta način znaša skupna mera čezmejne družbene povezanosti na Goriškem skoraj 70 %, v Istri pa manj kot 60 %. Temeljna razlika med obema območjema pa je v tem, da na Goriškem močno izstopajo lokalne vezi, v Istri pa regionalne, ki presegajo ožji obmejni pas.

V pogledu funkcionalnih čezmejnih vezi oziroma intenzivnosti čezmejnih stikov so razlike še bolj očitne. Na Goriškem namreč obiskuje kraje na drugi strani meje enkrat tedensko ali pogosteje nad 60 %, v Istri pa manj kot 15 % vprašanih. Tu so tudi izraziteje v prevladi obiski ob praznikih ali vikendih (45 %), medtem ko na Goriškem prevladujejo obiski ob delavnikih (60 %). Temu ustrezni so tudi različni motivi obiska krajev na drugi strani meje in s tem funkcionalna struktura posameznih delov slovensko-italijanske meje. Med respondenti v italijanskem delu Istre za obisk slovenske strani prevladuje kombinacija motivov "izlet" in "oskrba z bencinom" (okrog 30 % navedb), med respondenti italijanskega dela Goriške pa "obisk sorodnikov" in "nakupi" (okrog 23 % navedb). Med respondenti v slovenskem delu Istre pri motivih obiska italijanske strani izrazito prevladuje motiv "nakupov" (54 %), ki še bolj izstopa kot na Goriškem (44 %), v ostalem se motivi ne razlikujejo veliko,

še posebno glede obiska sorodnikov, ki obsega od 26 % do 27 % odgovorov v obeh območjih, medtem ko je motiv "dela" v nekoliko večji meri zastopan na Goriškem (14 %) kot v Slovenski Istri (11 %).

Skratka, istrsko obmejno območje je v primerjavi z goriškim demografsko bolj dinamično, vendar je v pogledu čezmejnih vezi tudi veliko bolj tranzitno in ne dosega intenzivnosti lokalnih izmenjav goriškega obmejnega območja. Značilno je tudi, da so tu pred družbeno-kulturnimi v ospredju funkcionalni vidiki čezmejnega obiskovanja, ki se izvajajo v širšem regionalnem kontekstu in ne le v ožjem obmejnem pasu. Upoštevajoč še hrvaški del, pa postaja istrsko obmejno območje tudi mnogo bolj kompleksno, zaradi česar ga je tudi težko enačiti z drugimi "normalnimi" slovenskimi obmejnimi območji.

Viri in literatura

Bufon M., 1993: Istra – novi problemi starih regij, Koper, Annales 3, str. 197-202.

Bufon M., 1995: Prostor, meje, ljudje. Trst, SLORI in ZIFF, 439 str.

Bufon M., 1997: Geopolitical and ethnic transformations in the Upper Adriatic between conflicts and integration perspectives, Koper, Annales 10, str. 295-306.

DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER RELATIONS IN THE ISTRIAN THREE-BORDER AREA BETWEEN SLOVENIA, CROATIA, AND ITALY

Summary

In its first part, the article deals with geopolitical transformations in Istria in the light of the relations between political and ethnic boundaries. Major or minor overlapping of social and cultural boundaries in the studied area produced some extensive demographic movements or changes in the ethnic structure of Istria, as well as its internal and external spatial relations.

The article then presents some of the results of a recent investigation in the three-border area between Slovenia, Italy and Croatia in Istria. Field work and questionnaires distributed among more than 750 families in about 50 selected

micro-areas along the Italo-Slovene and Croato-Slovene border as well as in internal parts of the Istrian peninsula in Slovenia and Croatia according to the methodology that the author of the survey has developed both on a national and international level, have shown similarities and disparities in terms of quality, intensity and orientation of cross-border relations in the investigated border region. In relation to spatial mobility of border population, the research found that the percentage of families with members that immigrated from other places is much higher on the Italo-Slovene (60 %) than on the Croato-Slovene border (35 %). On the contrary, emigration has interested 85 % of families on the Croato-Slovene border and the Slovene side of the Italo-Slovene border, but only 50 % of families in its Italian counterpart. People from the studied area move mostly to Trieste (17 %), Koper (11 %) and other Italian towns outside the Region Friuli-Venezia Giulia (10 %). Other most cited places are North America, Ljubljana, Izola, Australia and Rijeka (all about 5 %). Local oriented domestic and international movements represent about 70 % of total movements in the Slovenian border areas, about 60 % in the Italian border area, and about 30 % in the Croatian border area.

A result of these movements are cross-border kinship relations, which interest in average more than 75 % of the families involved in the research. These relations are more intense in the Slovene border area with Italy and the Croatian border area (85 %), and less intense in the internal part of the Slovenian Istria and in the Italian border area (from 65 % to 70 %). Considering the spatial distribution of the relatives living in the neighbouring border area, we find that 65 % of the families have direct cross-border kinship on both sides of the Italo-Slovene border, whilst the same occurred to 40-45 % families at the Croato-Slovene border. Social cross-border ties can be further detected considering the percentage of the respondents having friends across the border. This figure is also very significant: as much as 75 % to 80 % of the respondents, in fact, gave a positive answer to this question. Social ties seem to be less intense only on the Slovenian side of the Croato-Slovene border, where only half of the respondents indicated to have friends in the neighbouring country.

Actual cross-border relations are shown most evidently by intensity of and motivations for cross-border movements. As the first indicator, the majority of the people living in the investigated »three-border« area can be equally divided into two groups: the first uses to travel across the border once per month

or some times per year (43 % of the responses), the second visits the neighbouring countries more frequently (43 % of the responses). In the Slovenian border area with Italy as much as 25 % to 30 % of the respondents travel to the neighbouring country some times per week to every day. Two thirds of the respondents in Slovenia travel to Italy mostly during the week, whilst the same number of respondents in Italy use to go to Slovenia on week-ends. Respondents in Croatia use to go to both Italy and Slovenia on working days (55 %) as well as on holidays (45 %), whilst respondents in Italy and Slovenia go to Croatia nearly exclusively on week-end and holidays (75 % to 85 %).

Slovenians visit Italy mainly to shop (53 % of the motives listed), visit relatives and friends (26 %) and work (11 %), whilst they go to Croatia mainly for outing (43 %) and visiting relatives and friends (40 %). Residents in Italy when visiting Slovenia usually combine leisure (31 %) with purchase of petrol (30 %); these two motivations are followed by motivations related to visiting relatives and friends (15 %), eating in restaurants (10 %) and others. Motivations for travelling in Croatia are almost totally related to leisure (75 %), the rest depends on visiting relatives and friends (11 %) and having meals in restaurants (11 %). Finally, respondents in Croatia visit both Italy and Slovenia for the same reasons: to shop (50-52 %), visit relatives and friends (27-34 %), leisure (7-10 %) and work purposes (5-6 %); instead, petrol purchase is done only in Slovenia, but does not represent a major motivation (5 %).

Finally, the article move to a comparison between the Istrian »three-border« area and the previously studied Gorizia border region. The first seems to be much more dynamic in terms of demography, but it is also characterised by greater transit flows in terms of cross-border communication and does not reach the intensity of local cross-border contacts, which is typical for the Gorizia border region. Another difference concerns the fact that in the Istrian border region functional motivations for cross-border contacts are more evident than motivations regarding social-cultural contacts. Also, cross-border contacts in Istria interest a wider space than in the Gorizia border region, where they are limited only to the border zone. From this point of view the Istrian border region is more complex, involving three bordering countries and creating thus in the Upper Adriatic a special European contact and border area.